

Amasya'dan İstanbul'a Saltanat Yolunda Bir Şehzade ve Bir Şeyh: II. Bâyezîd ve Cemâl-i Halvetî

*A Shehzade and a Sheikh on the Road to Sultanate from
Amasya to Istanbul: Bayezid II and Jamâl-i Halvatî*

Prof. Dr.

Himmet KONUR

Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

Dokuz Eylul University, Faculty of Theology, Department of Sufism, Izmir, Türkiye

himmet.konur@deu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2781-1431>

ROR ID: <https://ror.org/00dbd8b73>

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 01 Ağustos/01 August 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 21 Kasım/21 November 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/31 December 2022

Yayın Dönemi / Publication Period: Aralık/December

DOI: 10.46231/sufiyye.1152572

Etik Beyan

Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Himmet KONUR).

Lisans Bilgisi

Licence Information:

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicariTüretilemez 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. *This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC 4.0) International License.*

İntihal

Plagiarism:

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/ *This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.*

Yayıncı

Publisher:

Kalem Eğitim Kültür Akademi Derneği/
Kalem Education Culture Academy
Association

Atıf / Cite as

Konur, Himmet. "Amasya'dan İstanbul'a Saltanat Yolunda Bir Şehzade ve Bir Şeyh: II. Bâyezîd ve Cemâl-i Halvetî". *Sufiyye* 13 (Aralık 2022), 227-244.

Öz

Fatih Sultan Mehmet'in vefatının ardından II. Bayezid ile kardeşi Cem Sultan arasında yaşanan saltanat kavgasını II. Bayezid kazanmış ve saltanat koltuğuna oturmuştur. Tarihi kaynaklarda ve araştırmalarda daha çok konunun siyâsî ve askerî sebep ve aktörleri üzerinde durulmaktadır. Farklı alanlardaki kaynaklara bakarak bu mücadelenin başka kahraman ve unsurları yanında farklı toplum katmanlarında nasıl algılandığına dair bilgilere rastlamak mümkündür. Döneme ilişkin bilgi veren tasavvuf tarihi kaynakları bize böyle bir imkân sunmaktadır. Bu kaynaklara göre II. Bayezid şehzade olarak bulunduğu Amasya'da Çelebi Halife adıyla bilinen Halvetiyye tarikatı şeyhi Cemâl-i Halvetî ile tanışmış ve onun manevî desteğini görmüştür. Saltanatının önündeki engellerin kaldırılması için ondan manevî yardım talebinde bulunmuştur. Şeyh de -bu işlere karışmak istemese de- onun ricasını yerine getirmiştir. Bayezid bu sayede saltanatın başına geçmiştir. Tasavvuf kaynaklarındaki bilgi ve algı böyledir. Bu çalışmada II. Bayezid'in saltanata geçiş sürecinde Halvetiyye tarikatı şeyhi Çelebi Halife ile Amasya'da başlayıp İstanbul'da devam eden ilişkileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Amasya'da tasavvuf, II. Bayezid, Cemâl-i Halvetî, Cemâliyye Tarikatı.

Abstract

After the death of Fatih Sultan Mehmet, a sultanate quarrel broke out between Bayezid II and Cem Sultan. This quarrel was won by Bayezid. But how? In historical sources and articles, this topic is discussed father more for political and military reasons and actors. In different sources, it is possible to find the other heroes, the elements and its reflections in different layers of society for this struggle. There is important information on this subject in süfi history sources. According to these sources Bayezid and Jamâl-i Halvetî met in Amasya. Jamâl-i Halvetî was a sheikh of the Halvatiyya sect and well-known by the name of Çelebi Khalifa. Jamâl Halvetî supported Bayezid spiritually. Bayezid wanted Jamâl to help him against the enemies of him. He wanted him to prevent his brother Cem from becoming sultan and to become sultan himself. Jamâl was not willing but complied with his request. Bayezid ascended the throne by his supporting. The story is told so in süfi history sources. This article will focus on the relations between Bayezid and Jamâl-i Halvatî on the way to the sultanate from Amasya to İstanbul.

Keywords: Sûfism, Sûfism in Amasya, Bayezid II, Jamâl Halvatî, Jamâliyya Order.

Giriş

Osmanlı döneminde bazı şehirler geleceğin padişahı olacak şehzadelerin eğitimi ve devlet deneyimi kazanması konusunda önemli rol üstlenmiştir. Amasya da bu şehirlerden biri olarak on altıncı yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı hanedanına mensup şehzadelerin idarî tecrübe kazanmak için gönderildikleri önemli merkezlerin başında yer almıştır. Çelebi Mehmed (1413-1421), II. Murad (1421-1451), Fâtih Sultan Mehmed (1451-1481), II. Bayezid (1481-1512) Amasya'da sancak beyi olarak bulunmuştur. Ayrıca II. Murad'ın oğlu Alâeddin, II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed, Kanûnî'nin oğulları Şehzade Mustafa ve Şehzade Bayezid de Amasya'da idarecilik yapmıştır.¹ Bunun yanında Amasya şehzadelerin yetişmesine katkı sağlayan birçok devlet, ilim ve sanat adamına da ev sahipliği yapmıştır. Bunlardan biri Halvetiyye tarikatı² şeyhi Cemâl-i Halvetî'dir. Cemâl-i Halvetî II. Bayezid'in şehzadeligi ve saltanatı döneminde hep yanında yer almış ve onun başarısı için elinden gelen çabayı sarf etmiştir.³ Saltanata geçiş sürecinde aralarında cereyan eden ilişkilere geçmeden önce II. Bayezid ve Cemâl-i Halvetî hakkında kısa bilgi vermek gerekmektedir.

II. Bayezid

II. Bayezid sekizinci Osmanlı padişahıdır. 1448'de Dimetoka'da doğmuş, yedi yaşında iken Amasya'ya sancak beyi olarak gönderilmiştir. Ciddî bir eğitime tabi tutulan Bayezid'e Çandarlı İbrahim ve Yahya Paşa gibi tecrübeli devlet adamları lala tayin edilmiştir. Gençliğinde musahiplerine uyararak bazı alışkanlar edindiği için babasıyla arası açılmışsa da bundan vazgeçerek af dilemiş ve onunla arasını düzeltmiştir.⁴

Babasının 3 Mayıs 1481'de vefatı üzerine, o sırada otuz dört yaşında olan II. Bayezid, Karaman valisi olan kardeşi yirmi üç yaşındaki Cem Sultan

1 Şehzade Mustafa'nın katlinden sonra, İstanbul'a daha yakın olan şehzade sancaklarının önemi artmış, Amasya yerine Manisa sancağı geçmiştir. Bununla beraber Amasya önemli bir kültür merkezi olma özelliğini sonraki asırlarda da sürdürmüştür. İlhan Şahin - Feridun Emecen, "Amasya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul:TDV Yayınları, 1991), 3/1-4.

2 Ömer el- Halvetî'ye nispet edilen ve İslam dünyasının en yaygın tarikatı olan Halvetiyye bir Türk tarikatı olarak da bilinir. bk. Mustafa Aşkar, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999), 535-564.

3 II. Bayezid için bk. Şerafettin Turan, "Bayezid II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/234-238.

4 Turan, "Bayezid II", 5/234-238.

ile saltanat kavgasına girişmiştir.⁵ Fatih'in düzenlediği Kanunnâmede padişah olacıklara nizâm-ı âlem için kardeşlerini öldürme hakkı tanınması kavganın şiddetini artırmış ve bir ölüm-kalım meselesi haline dönüşmesine sebep olmuştur. Bu mücadelede üstünlük sağlayan II. Bayezid, 22 Mayıs 1481'de saltanat koltuğuna oturmuştur.⁶

II. Bayezid saltanat yolunda ve saltanatı süresince Amasya'daki sosyal çevresinin yardım ve desteğini görmüştür. Bu uğurda ona destek olan isimlerden biri de Çelebi Halife adıyla da bilinen Halvetiyye tarikatı şeyhi Cemâl-i Halvetî'dir.

Cemâl-i Halvetî/Çelebi Halîfe

Cemâl-i Halvetî, Halvetiyye tarikatına bağlı Cemâliyye kolunun kurucusu ve İstanbul'daki ilk temsilcisidir. Tam adı Ebü'l-Füyûzât Muhammed b. Hamîdüddin b. Mahmûd b. Muhammed b. Cemâleddîn el-Aksarâyî'dir. Yusuf b. Yakub (ö. 987/1579) onun Çelebi unvanıyla anılışını genel olarak sülalesinin seçkinliğiyle, özel olarak da kazasker oğlu oluşuyla ilişkilendirmiş; Cemâleddîn-i Aksarâyî (ö. 791/1388-89) ve Hz. Ebu Bekir neslinden olduğunu belirttiikten sonra Kazasker-zâde olduğu için Çelebi diye şöhret bulduğunu, (...) dedeleri Cemâleddîn'e nispetle bunlara "Cemâlî-zâdeler" denildiğini bildirmiştir.⁷

Doğum tarihi bilinmemektedir. Lâmiî onu Karmânî nisbesiyle anmıştır.⁸ Kaynaklarda Aksaray⁹ veya Amasya'da¹⁰ doğduğuna dair rivayetler

5 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995), 2/161.

6 Turan, "Bayezid II", 5/234-238.

7 Yusuf b. Yakub, *Menâkıb-ı Şerîf ve Tarikatnâme-i Piran ve Meşâyih-i Tarikat-ı Âliye-i Halvetiyye* (İstanbul: y.y., 1290), 16-17. Cemâlî-zâdeler Osmanlı döneminin önemli ailelerinden biridir. Vezir-i azam Piri Mehmet Paşa (ö. 939/1531), Çelebi Halife'nin oğludur. bk. Yusuf Küçükdağ, "Piri Mehmet Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/280. Zenbilli Ali Efendi adıyla bilinen Müftü Ali Çelebi (ö. 932/1526), Cemâleddin Aksarâyî'nin (ö. 791/1388-89) torunu Ahmed Çelebi'nin oğludur. Yusuf Küçükdağ onu Çelebi Halife'nin "amca-zâdesi" olarak kaydetmiştir. bk. Yusuf Küçükdağ, "Zenbilli Ali Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/247. (Zenbilli hakkında verilen bilgiler metinde yer alan şecere ile karşılaştırıldığında onun Çelebi Halife'nin değil onun babasının amcasının oğlu olabileceği görülmektedir.)

8 Lâmiî Çelebi, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1980), 579.

9 Sâdık Vîcdânî, *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyyeden Halvetiyye* (İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye, 1338-1341), 55, 57.

10 Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Matbaa-yı Âmire, 1333), 2/51.

de bulunmaktadır. İlim tahsiliyle meşgul olurken tasavvufa meyletmiş ve Karaman'da Alâeddîn-i Halvetî (ö. 867/1462-63)'nin halifelerinden Abdullah'ın¹¹ yanında halvete girmiştir. Bu sırada Karaman'a gelen Alâeddîn-i Halvetî ile görüşmüştür. Kısa süre sonra Alâeddîn Halvetî ve Abdulllah Karamânî'nin vefat etmesi üzerine Tokat'a giderek Ümmî Şeyh Tahir-zâde'ye¹² intisap etmiştir. Daha sonra Bakü'de bulunan Seyyid Yahyâ Şirvânî'den istifade etmek için yola çıkmış onun vefatı üzerine geri dönerek halîfesi Mehmed Bahâüddîn Erzincânî'ye intisap etmiştir.¹³

İcazetnamesini aldıktan sonra bir süre Amasya'da hizmet veren Çelebi Halife, II. Bayezid'in daveti üzerine İstanbul'a gitmiştir. Tasavvuftan başka tefsir, hadis ve şiirle¹⁴ de meşgul olan Çelebi Halife, İstanbul'un tanınmış şeyhleri arasında yerini almıştır. Padişah tarafından deprem felaketinin ve veba salgınının sona ermesi için dua etmek üzere kırk derişiyile birlikte hacca gönderilmiş, henüz yoldayken Tebük yakınlarında vefat etmiştir. Vefatına "kad mâte şah-ı evliyâ" ibaresiyle (899/1493-94) tarih düşülmüştür.¹⁵

Saltanat'a Giden Yolda II. Bayezid ve Çelebi Halîfe

Tarihi bilgilere göre Fatih Sultan Mehmed 3 Mayıs 1481'de vefat etmiştir. Bunun üzerine vezir-i azam Karamânî Mehmet Paşa (öl. 886/1481)¹⁶ durumu haber vermek üzere Amasya'da bulunan II. Bayezid

11 Reşat Öngören Cemâl-i Halvetî'nin Hacı Halife'ye intisap edip ondan icazet aldığını kaydetmiş ve Hacı Halife'nin Kastamonulu Şeyh Abdullah (ö. 894/1489) olma ihtimali üzerinde durmuştur. bk. Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), 20, 106-107.

12 Ümmî Şeyh Tâhir-zâde bazı kaynaklarda Musa b. Tâhir Tokâdî ile karıştırılmıştır. Bu konuda bk. Müzekkir Kızılkaya, "Ümmî Şeyh Tâhirzâde ile Musa b. Tâhir Tokâdî Üzerine Bir İnceleme: Musa b. Tâhir Tokâdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2021/20), 175-200.

13 Lâmiî Çelebi, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*, 579. (Lamiî, Çelebi Halife'nin Erzincandaki şeyhinden Molla Pîrî Hazretleri diye bahsetmektedir. Pîrî Hazretleri ifadesiyle Erzincânî kastediliyor olmalıdır.)

14 Manzum Eserleri ve şiirleri için bk. Muharrem Çakmak, "Türk Mutasavvif Şairi Aksaraylı Cemâl Halvetî", *Ekev Akademi Dergisi* 16 (Yaz 2003), 183-186.

15 Mehmed Serhan Tayşi, "Cemâl-i Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/302-303.

16 Karamânî Mehmet Paşa Konya'da doğmuş medrese tahsilini tamamladıktan sonra Osmanlı ülkesine gitmiştir. Bir süre müderrislik yaptıktan sonra çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş ve son olarak vezir-i azamlığa getirilmiştir. İstanbul'un fethinden sonra devletin yeniden

ile Karaman'daki Cem Sultan'a birer ulak göndermiştir. Mehmet Paşa yolu daha kısa olduğu için Cem Sultan'ın önce gelip saltanat koltuğuna oturmasını ümit etmiştir. Ancak Bayezid'in damadı Sinan Paşa'nın Cem Sultan'a giden elçiyi yolda yakalayarak öldürmesi üzerine işler tersine dönmeye başlamıştır. Daha sonra yeniçeriler ayaklanarak vezir-i azam Mehmet Paşa'yı da öldürür. Böylece II. Bayezid'e saltanat yolu açılır. O gelinceye kadar oğlu Korkud vekâleten saltanat koltuğuna oturtulur. II. Bayezid kendisine haber ulaştıktan dokuz gün sonra 20 Mayıs 1481'de Üsküdar'a gelip karşıya geçer ve hükümdar ilan edilir.¹⁷ Tarih kaynaklarına göre olayın seyrini değiştiren Sinan Paşa'nın yolunu keserek Cem Sultan'a giden elçiyi, yeniçerilerin de ayaklanarak Mehmet Paşa'yı öldürmesidir.

Tasavvuf tarihi kaynaklarında ise konuya dair daha farklı ve ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.¹⁸ Buna göre olayın asıl kahramanı Halvetiyye tarikatı şeyhi Cemâl-i Halvetî (öl. 899/1494)'dir. Cemâl-i Halvetî Amasya veya Aksaray'da dünyaya gelmiş, ilk tahsilini doğduğu yerde yapmış, medrese ilimleriyle meşgul olurken tasavvufa meyletmiştir. Halvetî şeyhi Mehmed Bahâüddîn Erzincanî (öl. 879/1474)'den¹⁹ icazetnamesini aldıktan sonra Amasya'ya gitmiştir.²⁰

II. Bayezid ile Çelebi Halife'nin yolları Amasya'da kesişmiştir. İkisini bir araya getiren ortak nokta tasavvuftur. II. Bayezid şairliği²¹, ibadete

yapılandırılmasında Fatih Sultan Mehmed'e büyük katkı sağlamıştır. Kanunnamelerin hazırlanmasında etkili olmuştur. Daha önce de tatbik edilen kardeş katlinin onun görüşleri doğrultusunda kanun hâline getirildiği belirtilir. Karamânî Mehmed Paşa Osmanlı Devleti'nin gelirlerini arttırmak, asker ihtiyacını karşılamak maksadıyla bazı vakıf ve mülk arazilerinin timara çevrilmesinde de rol oynamıştır. Bu reformda parmağı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Yusuf Küçükdağ, "Karamânî Mehmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, İstanbul 2001), 24/449-451. Aşağıda görüleceği gibi yapılan bu düzenlemeler tarikatlara ait vakıflara da el konulmasına yol açtığı için Karamânî Mehmed Paşa tarikat çevreleri tarafından da eleştirilmiştir.

17 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/161-162.

18 Tarih kaynaklarına bakıldığında bu işin kahramanları olarak zamanın devlet ve siyaset adamları ile askerî erkân karşımıza çıkar. Buna mukabil tasavvuf kaynaklarında asıl kahramanlar tarikat şeyhleri ve dervişlerdir. Bu bilgiler bize sosyal hayatın tarikatlar cephesinde olayın nasıl algılandığını ve anlatıldığını yansıtmaktadır.

19 Lâmiî Çelebi, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*, 579.

20 Yusuf b. Yakub, *Menâkıb-ı Şerîf*, 16-17; Taşköprüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fi Ulemâid'd-Devleti'l-Osmâniyye* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1975), 162-164; Tayşî, "Cemâl-i Halvetî", 7/302-303.

21 II. Bayezid adli mahlasıyla şiirler yazmıştır. bk. Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. İbrahim Kutluk (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989), 1/78-79.

düşkünlüğü ve tasavvufa meyli ile temayüz etmiş kendisine velâyet nispet edilerek “Bayezîd-i Velî” adıyla anılmış bir padişaktır. Latîfî (öl. 990/1582) ondan “sâhib-i velâyet” olarak söz etmiştir.²² Yusuf b. Yakub (ö. 987/1579) ise onu “Sultan Bayezîd-i Velî” adıyla anmıştır.²³ Evliya Çelebi (öl. 1095/1684) de *Seyahatname*'sinde her defasında ondan bahsederken “veli” sıfatını kullanmıştır.²⁴

Çelebi Halife Halvetiyye tarikatına mensup bir şeyhtir. Erzincânî'den icazet aldıktan sonra irşat için Amasya'ya gönderilmiştir. Bu görevlendirme Erzincanî'nin vefat tarihi olan 978/1474'ten önce gerçekleşmiştir. Şehzade Bayezîd ile şeyhin Amasya'daki beraberlikleri şehzadenin saltanat için Amasya'dan ayrıldığı 1481 yılına kadar (en az yedi sene) sürmüştür. Bu süre zarfında Çelebi Halife, II. Bayezîd'in ve devlet erkânının saygı ve yardımına mazhar olmuştur. Şehzade Bayezîd'in hocası olan Şemseddin Ahmed Çelebi tarafından 880/1475 yılında yaptırılan Hoca Sultan Tekkesi'nin şeyhliği ona verilmiştir.²⁵ Hulvî, Şehzâde Bayezîd'in ona “tam bir itikadı” olduğunu ve “biat” ettiğini kaydetmiştir.²⁶

Aralarındaki yakınlık, saltanat kavgası sürecinde kuvvetli bir dayanışmayı beraberinde getirmiştir.²⁷ Tasavvuf kaynaklarında bunun göstergesi olan bazı açıklamalar yer alır. Cafer Çelebi (ö. 921/1515), konuyla ilgili olarak II. Bayezîd'in hizmetinde çalışan babası Tâcî Bey (ö. 890/1485-1486)'in bu süreçteki rolünü de içeren bazı nakillerde bulunur.

22 Latîfî, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, haz. Rıdvan Canım (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 2000), 141.

23 Yusuf b. Yakub, *Menâkıb-ı Şerîf*, 18.

24 Mustafa Demir, II. Bayezîd'in “veli” sıfatıyla anıldığı yerlere örnek olarak şu sayfaları tespit etmiştir: Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*, haz. Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006), 28, 31, 66, 152, 163; Mustafa Demir, “II. Bayezîd Devrinde Padişah Tarikat İlişkisi Bağlamında Devlet Din İlişkisi”, *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2017), 55-75.

25 Hüseyin Hüsameddin Abdizâde, *Amasya Tarihi* (İstanbul: Necmi-İstikbal Matbaası, 1330-1332), 1/230-231; Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema (XVI. Yüzyıl)* (İstanbul: İz Yayıncılık 2000), 44.

26 Mahmud Cemâleddin Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviyye*, haz. M. Serhan Tayşî (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1993), 430.

27 Bu konudaki en eski bilgiler Lâmiî Çelebi (öl. 938/1532)'nin eserinde yer almaktadır. Bildirdiğine göre Lamiî Çelebi, Semaniye müderrisi olan Kasım Çelebi'den zahir ilimlerini tahsil ederken hocasını ziyarete gelen Cemal-i Halvetî'yi görmüş ve ayrılırken bineğinin rikaplarını tutmuştur. Lâmiî bu bilgiyi verdikten sonra Sultan Selim Han'ın kazaskeri olan Tâcî-zade Cafer Çelebi'den duyduklarını aktarır. bk. Lâmiî, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*, 580-581.

Anlattığına göre Bayezid bir gün Tâcî Bey'e üç bin akçe verip dervişlerin sofrasında harcaması için Çelebi Halîfe'ye götürmesini ister.²⁸ Bir de "lutf idüp bir muradım vardır, anıñcün meşgul olsun, ümiddir ki husule mevsûl ola/benin kendisinden bir isteğim var, lütfedip uğraşsın, inşallah gerçekleşir." der. Tâcî Bey, *Bayezid'e* "murâd-ı pâdişâhîyi/isteğinizin ne olduğunu"²⁹ sorarsa ne diyeyim diye sorar. Bayezid "onlar teveccüh edip muradımı bilir" diye cevap verir. Tâcî Bey, Çelebi Halîfe'ye gider ve Bayezid'in isteğini iletir. Çelebi Halîfe "muradların dise hoş idi/ne istediklerini açıkça söylese iyi olurdu" der. Ertesi günü Tâcî Bey'i çağırıp konunun kendilerine malum olduğunu, padişahın muradının inşallah gerçekleşeceğini bildirir. Padişah'ın isteğinin ne olduğu hakkında ona da bilgi verir. Padişah, Karamânî Mehmed Paşa'nın helâkini istemektedir. Çelebi Halîfe şehzadenin isteğini yerine getirmeye çalışır ancak Mehmet Paşa başında Zeyniyye tarikatı şeyhi Şeyh Vefâ (ö. 896/1491) tarafından hazırlanan bütün kazaları defeden bir *sad ender sad vefk*³⁰ taşıdığı için bir türlü başaramaz. Şeyh Vefâ³¹ Mehmet Paşa'nın etrafına bir daire çizmiş, bu sayede kimse oraya girememekte; ona zarar verememektedir. Çelebi Halîfe, Tâcî Bey'e otuz üç gün sonra "büyük bir hadise" meydana geleceğini ve kırk gün geçmeden Mehmet Paşa'nın helak olacağını bildirir. Tâcî Bey bu haberi verince sultanın (II. Bayezid'in) utancından

28 Nefehat ve Tacü't-Tavârih'te Çelebi Halîfe'ye gönderilen Tâcî Bey'dir. Diğer kaynaklarda ise Mustafa Ağa'dır. Emine Karahan, *Yûsuf Bin Yâkub'un Menâkıb-ı Şerif ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarikat-ı Aliyye-i Halvetiyye Adlı Eserinin İncelenmesi* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 80. Şair, münşi ve hattat olan Tâcî Bey (öl. 890/1485), Amasya'da Şehzade Bayezid'in defterdarı olarak hizmet etmiş ve Amasya se-raskerliği görevinde bulunmuştur. Tâcî Bey'in oğlu Cafer Çelebi, II. Bayezid ve I. Selim devirlerinde nişançılık yaptıktan sonra kazaskerliğe yükselmiştir. bk. İsmail E. Erünsal, "Tâcîzâde Câfer Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/353-356. Cafer Çelebi için ayrıca bk. Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, haz. İbrahim Kutluk (Ankara: Türk Tarih Kurumu 1989), 1/246-252.

29 Her ne kadar o tarihlerde henüz şehzade ise de sonradan padişah olduğu için Lâmiî Çelebi bu olayı anlatırken II. Bayezid'ten padişah ve sultan olarak bahsetmiştir. Diğer kaynaklarda da bu duruma rastlanmaktadır.

30 Vefk: Harf, rakam, kelime, esmâ-i hüsnâ, âyet ve sûrelerin belli bir düzene göre kareler içine yerleştirilmesi suretiyle hazırlanan bir çeşit tılsım, muskadır. "Sad ender sad" bir çeşit vefktir. Vefk için bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1993), "Vefk", 3/586.

31 Şeyh Vefâ, Zeyniyye tarikatı şeyhlerinden Muslihuddin Mustafa (öl. 896/1491)'dir. Ebu'l-Vefâ, İbnü'l-Vefâ/İbn Vefâ ve Vefâzâde adlarıyla da anılmıştır. bk. Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, 130; Abdurrezzak Tek, *Abdüllatif Kudsi Hayatı, Eserleri ve Görüşleri* (Bursa: Emin Yayınları, 2007). 63-68.

yüzü kızarır ve özetle “vallahi ben kimsenin sebepsiz yere helâkine razı olanlardan değilim. Ancak bu zâlim, kardeşim Cem’e nisbet edip sürekli beni atama [babası Fatih’i kastediyor] gammazlayıp ihanetimi murad ediyormuş” der. Bayezid, Çelebi Halîfe’nin içinden geçenleri bilmesine şaşırır. Şeyhin bahsettiği büyük hadisenin ne olacağını merak eder. Otuz üç gün sonra bir ulak, Fatih Sultan Mehmet’in vefatı haberini getirir. Bayezid’i tahta oturmaya davet eder. Otuz dokuz gün sonra, yolda iken yeniçerilerin Mehmet Paşa’nın başını kestikleri haberi gelir.³² Böylece saltanat yolu açılır.

Taşköprüzâde (öl. 968/1561) biraz farklı bir menkıbeden bahseder. Bildirdiğine göre Sultan Mehmet Han’ın veziri Karamânî Mehmet Paşa, Cem Sultan’a meyleder. Sultan Bayezid’i babasının yanında eleştirerek gözden düşürmeye çalışır. Sultan Bayezid, yardım etmesi için Çelebi Halîfe’ye yalvarır. Çelebi Halîfe önce kabul etmez. Ancak Bayezid’in ısrarı sonrasında teveccüh³³ eder. Karaman evliyasının Cem Sultan’ın yanında olduğunu görür. Onları engellemeye çalışınca ateş atarak karşılık verirler. Atılan ateş yanlışlıkla Çelebi Halîfe’nin kızına isabet eder. Birkaç gün sonra kızı hastalanır ve vefat eder. Sultan Bayezid şeyhe yalvarmaya devam eder. Çelebi Halîfe ikinci kez teveccüh eder. Bu sefer Karaman evliyası Çelebi Halîfe’ye gelip ne istediğini sorar. Çelebi Halîfe onlara vezir Karamânî Mehmed Paşa’yı kastederek “Bu adam Müslümanların vakıflarını iptal etti ve beytülmal için zapt etti.” der. Bunun üzerine Şeyh Vefâ dışında herkes Mehmet Paşa’ya yardım etmekten vazgeçer. Şeyh Vefâ, adı geçen vezirin etrafına bir daire çizerek onu korumaya almıştır. Çelebi Halîfe büyük çaba sarf ederek o dairenin içine girmeyi başarır. Otuz üç gün sonra tesirinin görüleceğini söyler. Bu mücadelenin şiddetinden masum birçok kişi zarar görmüştür. Çelebi Halîfe’nin yakınlarından Mehmed adında birinin anlattığına göre, şeyhin teveccühü esnasında büyük bir gayret hâsıl olur.

32 Cafer Çelebi aslında bu hadiseyi unuttuğunu, kendisine Maktul Mehmet Paşa’nın oğlunun hatırlattığını nakleder. Oğlunun bildirdiğine göre, o sırada Mehmet Paşa’nın başında sad ender sad (vefk) bulunmaktadır. Sultan Mehmed’i kayık ile Anadolu tarafına geçirirken terlemiş ve sad ender sadın birkaç harfi zarar görmüş, düzeltmesi için Şeyh Vefa dervişlerinden birine vermiştir. Katledildiğinde başında sad ender sad yoktur. Lâmiî, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*, 579-581.

33 Teveccüh daha çok şeyhin Hakk’a ve müridin mürşide yönelmesi anlamına kullanılan bir tasavvuf terimidir. (bk. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1991), “Teveccüh”, 487- 488. Ancak burada şeyhin bir meselenin manevî yolla çözümü için uğraşması anlamına kullanılmıştır.

Adı Mehmed olan herkesin başına bir musibet gelir. Bunu anlatan kişi o sırada çocuk olduğunu, çıktığı ağacın dalının kırılması üzerine kendisinin de başının yarıldığını, sadece Amasya'da adı Mehmed olan kırk kişinin musibete maruz kaldığını nakletmiştir.³⁴

Şeyh Vefa ve Karaman evliyasının Karamânî Mehmet Paşa'ya desteğinin ve Çelebi Halîfe'nin onların desteğine engel olmak üzere teveccühünün *âlem-i gaybda* ve *âlem-i mânada* olduğunu Mecdi Mehmed Efendi (ö. 999/1591)'den öğreniyoruz. Mecdi'nin bildirdiğine göre Çelebi Halîfe ilk olarak "âlem-i gaybda samîm-kalpden teveccüh idüp vilâyet-i Karaman'da olan meşâyih-i kirâm ve evliyâ-yı ızâmı Sultan Cem cânibinde müşâhede idicek, anları def için tâife-i mezkûreye kasd" eyler. İkinci teveccühünden sonra Şeyh İbn Vefâ'dan gayrısı âlem-i manâda Mehmet Paşa'ya yardım etmekten vazgeçer.³⁵

Hulvî (öl. 1065/1654) önceki kaynaklardaki bilgiler yanında bazı ilaveler ve yeni bilgiler de sunmaktadır. Bildirdiğine göre, Bayezid-i Velî Amasya'da iken Çelebi Halîfe'ye biat etmiştir. Bayezid'in kapıcıbaşı ve musahibi olan Hacı Mustafa Ağa³⁶ *rüyalarının tabiri ve teselli* bulması için Bayezid ile şeyh arasında aracılık yapmıştır. Lâmiî'nin eserindeki Tâcî Bey'in yerine Hulvî'nin eserinde Hacı Mustafa Ağa geçmiştir. II. Bayezid ve Çelebi Halîfe'yi destekleyen Hulvî diğer müellifler gibi Karamânî Mehmet Paşa'yı haksız bulur. Buna rağmen onun yeniçeriler tarafından şehid edildiğini söylemiş onu şehit olarak anmıştır.³⁷

Öyle anlaşılmaktadır ki Fatih Sultan Mehmet'ten sonra kimin padişah olacağı konusunda iki şehir büyük bir mücadeleye girişmiştir. Bunlardan biri Amasya diğeri Karaman'dır. Mücadelenin kahramanları olarak Amasya'yı Şehzade II. Bayezid, Halvetiyye şeyhi Çelebi Halîfe ve müridleri, defterdar Tâcî Bey, kapıcıbaşı ve musahip Hacı Mustafa Ağa;

34 Taşköprüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, 163. Bundan sonra Taşköprüzâde vefk hadisesinden de bahsetmektedir.

35 Mecdi Mehmed Efendi, *Şakâik Tercümesi: Hadaiku's-Şakâik*, nşr. Abdülkadir Özcan (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), 275.

36 Hacı Mustafa Ağa, şehzadelik yıllarından itibaren II. Bayezid'in hizmetinde bulunduktan sonra önemli devlet hizmetlerine getirilen ve nihayet vezir-i azamlığa yükseltilen Koca Mustafa Paşa olmalıdır. Yusuf b. Yakub, Mustafa Paşa'nın Çelebi Halîfe'nin samimi müridi olduğunu, şeyhin İstanbul'da kalması için Kızlar Manastırı denilen yeri padişaktan istediğini, padişahın uygun görmesi üzerine hankah, imaret, cami, medrese ve hamamdan oluşan büyük bir külliye yaptırdığını kaydetmiştir. bk. Yusuf b. Yakub, *Menâkıb-ı Şerîf*, 22.

37 Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, 430-432.

Karaman'ı ise Şehzade Cem, vezir Karamânî Mehmet Paşa, Zeyniye şeyhi Şeyh Vefâ ve diğer Karaman evliyası temsil etmiştir. II. Bayezid padişahlığı öncesinde yedi yaşından itibaren Amasya'da sancak beyi olarak bulunmuş, Mustafa Ağa onun musahipliğini ve kapıcıbaşılığını yapmış, Çelebi Halîfe de şehzade Bayezid'in rüyalarını tabir etmiş ve ona manevî destek olmuştur. Cem Sultan ise önce Kastamonu'da daha sonra Karaman'da sancak beyi olarak görev yapmıştır. Mehmet Paşa ve Şeyh Vefa adıyla anılan Zeyniye tarikatı şeyhi Muslihuddin Mustafa da Karaman vilayetinde (Konya'da) dünyaya gelmiştir. Her iki şehir kendi şehzadelerini padişah olarak görmek istemiştir.

İki şehir arasındaki bu rekabet ve kavganın bir de tarikat boyutu vardır. Aradaki çekişme Zeyniye ve Halvetiye tarikatı şeyhleri ve mensupları arasındaki mücadele ile iç içe geçmiştir. Zira II. Bayezid'i destekleyen Çelebi Halîfe Halvetiye, Cem Sultanı destekleyen Şeyh Vefâ ise Zeyniye tarikatı mensubudur. O tarihlerde bu iki tarikat mensuplarının arası açıktır. Zeyniye Fatih döneminin gözde tarikatıdır. Muhtemelen İstanbul'un fethine katkıları dolayısıyla Zeyniye mensupları Fatih Sultan Mehmet nezdinde özel bir konuma sahip olmuşlardır. Zira fetihden önce Zeyniye'ye mensup Şeyh Abdürrahim Merzifonî (öl.865/1461'den sonra) Ali isimli bir halifesiyle beraber İstanbul'a gitmiş, Ayasofya'daki râhiplerle yaptığı münâzara sonucu kırk kadarının Müslüman olmasını sağlamıştır.³⁸ Fetihden önce vefat eden Zeyniye şeyhi Abdullatif Kudsî (öl. 856/1452), Halîfelerinden -yukarıda adı geçen- Şeyh Vefâ'yı irşad için İstanbul'a göndermiştir.³⁹ Zeyniye mensupları İstanbul'un fethine de katılmıştır. Üç yüz kadar Zeyniye dervişi Şeyh Cebe Ali (Cibali) önderliğinde Cibali kapısı olarak bilinen kapıdan saldırmıştır.⁴⁰ Bu durum Fatih Sultan Mehmet ile Zeynîler arasında güçlü bir yakınlaşma ve dayanışmayı beraberinde getirmiştir.⁴¹

38 Taşköprizâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, 74; Reşat Öngören, "Fetih Sonrası İstanbul'da İlk Tasavvufî Yapılanmalar ve Fâtih Sultan Mehmed", *Osmanlı İstanbulu I*, ed. Emrah Gürkan - Feridun M. Emecen (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. 2014), 384.

39 Kadir Atlansoy, "Edebiyat Tarihi Kaynağı Olarak Bursa Vefeyatnameleri I", *Osmanlı Araştırmaları* 18/18 51-67; Öngören, "Fetih Sonrası İstanbul'da İlk Tasavvufî Yapılanmalar", 385.

40 bk. Evliyâ Çelebi, *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi*, 42; Öngören, "Fetih Sonrası İstanbul'da İlk Tasavvufî Yapılanmalar", 383.

41 Fatih Sultan Mehmet tarafından Zeyniye şeyhi Şeyh Vefa adına bir dergâh, câmî ve çifte hamam yaptırılmış, vakıfları da sultan tarafından tayin edilmiştir. bk. Öngören, "Fetih Sonrası İstanbul'da İlk Tasavvufî Yapılanmalar", 388, 392.

Şeyh Vefâ'nın Fatih Sultan Mehmet yanında sadrazam Karamânî Mehmet Paşa ile de yakın münasebetleri olduğu anlaşılmaktadır. Şeyh Vefâ Fatih Sultan Mehmed'in cenaze namazını kıldırması⁴², Karamânî Mehmet Paşa'nın kaza ve belalardan korunması için bir vefk yazması⁴³, onun mezar taşını da yine o hazırlatmıştır.⁴⁴

Fatih döneminde Zeynîlerin aksine Halvetiler zor günler yaşamıştır. Fatih'in davetiyle İstanbul'a gelen Halvetî şeyhi Ali er-Rûmî "arz-ı saltanattan havf olunduğu/saltanatını ilan etmesinden korkulduğu için" Manisa'ya sürgün edilmiştir.⁴⁵ Sürgün hadisesinde Zeyniyye şeyhlerinden Abdülatif Kudsi'nin Bursa'daki Halîfesi Taceddin Halife (ö. 872/1467) ve dervişleri aktif rol oynamıştır. Lâmiî'nin bildirdiğine göre, "... Taceddin Halîfe, dervişlerini onları nefy/sürgün için meşgul etmiş"tir.⁴⁶ Ali er-Rûmî, önce Manisa'ya gitmiş ardından Karaman'a geçmiştir. O sırada Abdullah Karamânî'nin yanında halvette olan Çelebi Halîfe, Ali er-Rûmî'yi siyah cübbe ve sarık giymiş vaziyette, siyah at üzerinde şehre girerken görmüş, içinde büyük bir muhabbet hâsıl olmuş ve hemen ona mürid olmak istemiştir.⁴⁷ Zeynîlerin sürgüne gönderilmesi için uğraştığı Ali er-Rûmî diğer Halvetiler gibi Çelebi Halîfe'nin de büyük sevgi ve saygı duyduğu bir şeyhtir.

Sürgün hadisesi yanında dervişlere mahsus zaviye vakıflarının nesh edilip tımara verilmesi de Halvetilerin zor günler geçirmesine neden olmuştur.⁴⁸ Zeynîler bu durumdan etkilenmezken Halvetiler gibi diğer tarikat mensupları da büyük zarar görmüştür. Bu işte Karamânî Mehmet

42 Öngören, "Fetih Sonrası İstanbul'da İlk Tasavvufî Yapılanmalar", 395.

43 Onun, sadece sadrazam için değil sultanlar ve idareciler için de vefk hazırladığından bahsedilir. bk. Latîfi, *Tezkire-i Latîfî*, nşr. Ahmet Cevdet (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1314), 47; Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 122; Öngören, "Fetih Sonrası İstanbul'da İlk Tasavvufî Yapılanmalar", 394.

44 Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeynîler*, 140.

45 Konu hakkında geniş bilgi için. bk. Himmet Konur, "Fatih Devrinde Manisa'da Sürgün Bir Şeyh ve Bir Müderris: Şeyh Alâeddîn Ali Er-Rûmî ve Müridi Molla Alâeddin Arabî", *Geçmişten Günümüze Manisa Şehzade II. Mehmet ve Manisa Tarihi- Kültürü - Ekonomisi*, ed. Muzaffer Tepekaya vd. (Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2018), 3/1795-1796.

46 bk. Lâmiî, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*, 577.

47 bk. Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, 284. Ayrıca bk. Lamiî, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*, 579; Taşköprüzade, *eş-Şakâikü'n-Nu'mâniyye*, 162.

48 Halil İnalçık, *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2016), 115.

Paşa önemli rol oynamıştır.⁴⁹ Nitekim Çelebi Halife, Karaman evliyasını Karamânî Mehmet Paşa'yı desteklemekten vazgeçirmek için, bu adam "Evkaf-ı celile-i müslimîni ve hayrât-ı cemîle-i müminîni iptâl ve ta'til eyleyip emvâl-i mevkûfeyi mâl-i mevkûftur deyû beytül mâl için zapt eyledi/müslümanların büyük vakıflarını ve müminlerin güzel hayırlarını iptal edip geçersiz kılarak beytülmale aktarmak için vakıf mallarına el koydu" demiştir.⁵⁰

Bu noktada bir başka hususu daha göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çelebi Halife başlangıçta ilmiye mesleğinde ilerlemeye çalışırken gönlüne tasavvuf aşkı düşmüş ve İstanbul'daki Zeyniyye tarikatı şeyhlerinden Hacı Halife Kastamonî (öl. 894/1489)'ye intisap etmiştir. Bununla tatmin olmadığı için Karaman'a giderek Halvetî şeyhi Ali er-Rûmî'nin Halifesi Abdullah Karamânî'ye mürid olmuştur.⁵¹ Bu hadise Ali er-Rûmî'nin sürgün günlerine rastlamaktadır. Bu bilgiler doğru ise Çelebi Halife daha işin başında iki tarikat arasındaki kavgayla tanışmış ve tercihini Halvetîlikten yana kullanmıştır.⁵²

Fatih dönemindeki bu icraat karşısında Halvetiler, Amasya'ya giderek Cem Sultan'a karşı Şehzade Bayezid'i desteklemiştir. II. Bayezid de gerek şehzadeligi gerekse padişahlığı süresince bu desteği karşılıksız bırakmamıştır. Onun saltanatında Halvetîlik sarayın büyük desteğini görmüş, zengin vakıflarla tekkeler kurmuştur.⁵³ II. Bayezid gerek şehzadeligi gerekse saltanatı döneminde tarikatlar içinde en büyük fedakârlığı onlardan beklemiştir. Bu beklentisi de hiçbir zaman karşılıksız bırakılmamıştır. Son olarak Çelebi Halife'yi kırk dervişle birlikte taun salgınının sona ermesi için dua etmek üzere hacca göndermiştir. Çelebi Halife, Mekke'ye varmadan yolda vefat etse de maksat hâsıl olmuş ve bu hadiseden sonra yıllarca taun görülmemesi onun bu yolculuğuna ve fedakârlığına bağlanmıştır.⁵⁴

49 Yusuf Küçükdağ, "Karamânî Mehmet Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/450.

50 Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, 275; Taşköprüzade, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, 163.

51 Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, 428.

52 Bu bilgiyi ihtiyatla karşılamak gerekir. Çünkü Hulvî, Cemâl Halife adıyla anılan Cemaleddin İshak Karamânî ile Çelebi Halife'yi karıştırmıştır. Çelebi Halife hakkında vermiş olduğu bilgiler daha önce kaleme alınan Taşköprüzade'nin eserinde Cemâl Halife'ye ait olarak kaydedilmiştir.

53 İnalçık, *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*, 115.

54 Lâmiî, *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*, 581.

Sonuç

Amasya, Osmanlı dönemindeki önemli idari merkezlerden biridir. Şehzadelikleri döneminde Çelebi Mehmed, II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed orada sancak beyliği yapmıştır. Bu durum daha sonra Amasya'da sancak beyliği yapan Şehzade Bayezid (II. Bayezid)'in de kendisini en güçlü saltanat varisi olarak görmesine sebep olmuştur. Bu duygu ve düşünceyle Amasya'da bulunduğu süre içerisinde geniş ve etkin bir çevre edinmiştir. Çelebi Halife bu çevrede yer alan isimlerden biridir. Şehzade Bayezid ona maddî bakımdan destek olmuş; bir tekke tahsis etmiş ve müridlerine harcaması için para yardımında bulunmuştur. Buna mukabil ondan manevî destek ve yardım talep etmiştir. Bunu kabul eden Çelebi Halife ve müntesipleri, saltanat mücadelesi sürecinde Cem Sultan'ı destekleyen çevrelere, özellikle Zeyniyye tarikatı mensuplarına karşı kıyasıya bir mücadeleye girişmiştir.

II. Bayezid ile Cem Sultan arasındaki mücadele çok boyutlu olarak sürdürülmekle birlikte tasavvuf tarihi kaynaklarında daha çok işin manevî boyutu öne çıkarılmış ve mesele bu iki şehzadenin taraftarı olan tarikat şeyhlerinin ve mensuplarının dualarıyla mücadelesi olarak takdim edilmiştir. Sonuçta Şehzade Bayezid'i destekleyen Çelebi Halife ve müridleri galip gelmiş ve Şehzade Bayezid saltanat koltuğuna oturmuştur. Ardından Çelebi Halife'yi de İstanbul'a davet etmiş aralarındaki yakınlık ve dayanışma orada da sürmüştür.

Olaya ilişkin anlatılanlar olayın geçtiği yıllarda tarikat şeyhleri ile devlet adamları arasındaki ilişkiler konusunda da önemli veriler sunmaktadır. Buna göre o dönemde şehzade ve padişahlar da dâhil olmak üzere büyük devlet adamları tarikat şeyhleriyle yakın temas halindedir. Devlet adamları onları başarıları için vazgeçilmez şahsiyetler olarak görmekte ve onların destek ve duasını almak için çalışmaktadır. Şeyhler de kendilerine yakın olan devlet adamlarının iyiliği için çalışmayı dini bir vecibe olarak telakki etmektedir. Devlet adamları şeyhlerin gayba ait bazı bilgilere muttali olduklarına ve manevî güçlerinin maddî alana da tesir ettiğine inanmaktadır. Şeyhlerden rüyalarını yorumlamalarını, kendi ikbal ve iktidarları için dua etmelerini ve kendilerine manevî destek olmalarını istemekte buna mukabil rakip ve düşmanlarına beddua edip onların iş başına geçmelerine engel olmalarını beklemektedir. Şeyhler bu doğrultudaki istek ve beklentileri geri çevirmemekte ve üzerlerine düşen görevi

yerine getirmektedir. Devlet adamları arasındaki rekabet ve çatışmaya paralel olarak yanlarında yer alan tarikat şeyhleri ve mensupları arasında da kıyasıya bir mücadele yaşanmaktadır. Maddî ve manevî imkânların seferber edildiği bu mücadelede sonucu belirleyen manevî unsur olarak değerlendirilmektedir. Başarının manevî destekle elde edildiğine inanıldığı için galip gelen taraf haklı olarak görülmektedir. Açıkça belirtilmese de tarikat şeyhleri devlet adamlarına manevî, devlet adamları da tarikat mensuplarına maddî bakımdan destek olmaktadır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The author declared that there is no conflict of interest.
Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Abdizâde, Hüseyin Hüsameddin. *Amasya Tarihi*. 5 cilt. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1330-1332.
- Aşkar, Mustafa. "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999), 535-564.
- Atlansoy, Kadir. "Edebiyat Tarihi Kaynağı Olarak Bursa Vefeyatnameleri I". *Osmanlı Araştırmaları* 18 (1998), 51-67.
- Bursalı, Mehmet Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. 3 cilt. İstanbul: Matbaa-yı Âmire, 1333.
- Çakmak, Muharrem. "Türk Mutasavvıf Şairi Aksaraylı Cemâl Halvetî". *Ekev Akademi Dergisi* 16 (Yaz 2003), 181-196.
- Demir, Mustafa. "II. Bayezid Devrinde Padişah Tarikat İlişkisi Bağlamında Devlet Din İlişkisi". *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches* 2/2 (2017).
- Erünsal, İsmail E. "Tâcizâde Câfer Çelebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/353-356. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. haz. Robert Dankoff vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Hulvî, Mahmud Cemâleddin. *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviyye*. haz. M. Serhan Tayşi. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1993.
- İnalçık, Halil. *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2016.
- Karahan, Emine. *Yûsuf Bin Yâkub'un Menâkıb- Şerîf ve Tarikatnâme-i Pirân ve Meşâyih-i Tarikat-ı Aliyye-i Halvetiyye Adlı Eserinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. *Tezkiretü'ş-Şuarâ*. 2 cilt. haz. İbrahim Kutluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989.
- Kızılkaya, Müzekkir. "Ümmî Şeyh Tâhîrzâde ile Musa b. Tâhir Tokâdi Üzerine Bir İnceleme: Musa b. Tâhir Tokâdi'nin Hayatı ve Eserleri". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2021), 175-200.
- Konur, Himmet. "Fatih Devrinde Manisa'da Sürgün Bir Şeyh Ve Bir Müderris: Şeyh Alaeddin Ali Er-Rûmî Ve Müridi Molla Alâeddin Arabî". *Geçmişten Günümüze Manisa Şehzade II. Mehmet ve Manisa Tarihi- Kültürü-Ekonomisi*. ed. Muzaffer Tepekaya vd. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2018. Editör?
- Küçükdağ, Yusuf. "Karamânî Mehmet Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/449-451. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Küçükdağ, Yusuf. "Pîrî Mehmet Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/ 280-281. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Küçükdağ, Yusuf. "Zenbilli Ali Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/247-249. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Lâmî Çelebi. *Nefehâtü'l-Üns Tercümesi*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1980.
- Latîfî. *Tezkire-i Latîfî*. nşr. Ahmet Cevdet. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1314.

Amasya'dan İstanbul'a Saltanat Yolunda Bir Şehzade ve Bir Şeyh: II. Bâyezîd ve Cemâl-i Halvetî

- Latîfî. *Tezkiretü's-Şu arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ* (İnceleme-Metin). haz. Rıdvan Canım. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 2000.
- Mecdî Mehmet Efendi. *Şakâik Tercümesi: Hadâiku's-Şakâik*. nşr: Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.
- Öngören, Reşat. *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema (XVI. Yüzyıl)*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.
- Öngören, Reşat. *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003
- Öngören, Reşat. "Fetih Sonrası İstanbul'da İlk Tasavvufi Yapılanmalar ve Fâtih Sultan Mehmed". *Osmanlı İstanbulu I*. 383-396. ed. Emrah Gürkan - Feridun M. Emecen İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. 2014.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 cilt. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1993.
- Şahin, İlhan – Emecen, Feridun. "Amasya". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/1-4. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Taşköprüzâde. *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâid'd-Devleti'l-Osmâniyye*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1975.
- Tayşi, Mehmed Serhan. "Cemâl-i Halvetî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/302-303. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Turan, Şerafettin. "Bayezid II". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/234-238. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Tek, Abdurrezzak. *Abdüllatif Kudsi Hayatı, Eserleri ve Görüşleri*. Bursa: Emin Yayınları, 2007.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1991.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. 6 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995.
- Vicdânî, Sâdık. *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyyeden Halvetiyye*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye, 1338-1341.
- Yusuf b. Yakub. *Menâkıb-ı Şerîf ve Tarikatnâme-i Piran ve Meşâyih-i Tarikat-ı Âliye-i Halvetiyye*. İstanbul: y.y., 1290.

